

Suočavanje

SUOČAVANJE SA RATNIM ZLOČINIMA

NOVO LICE SRBIJE

Mauricio Masari *Šef Misije OEBS u Srbiji i Crnoj Gori*

Politika nekažnjivosti zločina počinjenih nad pripadnicima drugih naroda koja je postojala tokom devedesetih u Srbiji, više nije na snazi

Narod Srbije suočava se ove godine sa nekoliko važnih godišnjica. Neke od njih podsećaju nas na tragične događaje, dok su druge simbol optimizma ili novog početka. Ali, sve bi trebalo da nas navedu na razmišljanje o prošlosti i da posluže kao podsetnik na ono što bi još uvek trebalo da se uradi.

U julu 2005. godine obeležena je desetogodišnjica masakra u Srebrenici. Takođe, deset godina je prošlo od kada je u Bosni i Hercegovini završen rat koji je ostavio iza sebe na desetine hiljada žrtava. Među ovim žrtvama ima poginulih u borbi, ali i na hiljade onih koji su žrtve svirepih ubistava, masovnih egzekucija, mučenja, silovanja, etničkog čišćenja i drugih zločina. I na kraju, pre pet godina, 5. oktobra, narod Srbije se pobunio i srušio režim Slobodana Miloševića, režim koji je doneo veliku nepravdu i patnju kako narodu ove zemlje, tako i njegovim susedima. Najbolnije nasleđe koje je ovaj režim ostavio za sobom, državi i društvu u celini, jeste pitanje kako se suočiti sa istinom o teškim zločinima počinjenim u ime srpskog naroda za vreme sukoba u bivšoj Jugoslaviji.

Žrtve i izvršioци zločina mogu se naći u svakoj naciji i svakoj državi koja je stvorena raspadom Jugoslavije. Važno je, međutim, da se svako društvo prvo suoči sa svojom prošlošću i zločinima počinjenim od sopstvenog naroda, baš kao što i jedna srpska poslovice kaže: "Prvo treba počistiti ispred svog dvorišta".

Jedino na taj način, preduzimanjem odlučujućih koraka u suočavanju sa prošlošću i preuzimanjem odgovornosti koja odatle proizlazi, jedno društvo i država mogu da steknu kredibilitet, ugled, moralnu i političku prednost i daju još jači argument apelu za priznanje sopstvenih žrtava.

Zadovoljstvo mi je da vidim da je od 5. oktobra 2000. godine učinjen napredak u suočavanju sa počinjenim ratnim zločinima. Izvođenje odgovornih pred lice pravde i prihvatanje istine je dugotrajan, a ponekad i veoma spor proces. Ipak, politika nekažnjivosti zločina počinjenih nad pripadnicima drugih naroda koja je postojala tokom devedesetih u Srbiji, više nije na snazi.

Uspostavljene su specijalizovane institucije, nadležne da sprovedu istrage i sude za krivična dela ratnih zločina – Tužilac za ratne zločine Republike Srbije, Veće za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, posebno veće za ratne zločine u Vrhovnom sudu Srbije i jedinica za istraživanje ratnih zločina Ministarstva unutrašnjih poslova. Ove institucije su pravi pioniri u svojoj misiji. Za sada, ovo su jedine državne institucije u svetu koje su osnovane isključivo pod okriljem domaćeg zakonodavstva, u kojima su zaposleni isključivo domaći državljani, a koje imaju zadatak da se bave ratnim zločinima počinjenim u etničkim konfliktima u kojima je učestvovala njihova nacija. Od njih se očekuje da izgrade novu sudsku praksu, oslanjajući se na domaće i međunarodno pravo, kao i na iskustva međunarodnih tribunala i sudova u drugim zemljama. Zaposleni u ovim institucijama pokazali su posvećenost, profesionalnost i veliku želju da konstantno unapređuju i dopunjuju svoja znanja i veštine. Oni blisko sarađuju sa svojim kolegama iz Haškog tribunala i drugih zemalja. Tokom razvoja ovih institucija, Misija OEBS je, zajedno sa svojim partnerima, pružala pomoć kroz stručna savetovanja, obuke, studijska putovanja i organizaciju seminara i regionalnih konferencija.

Regionalna saradnja pravosudnih organa Srbije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine u postupcima za ratne zločine u stalnom je usponu. Saradnja Tužioca za ratne zločine Vladimira Vukčevića i hrvatskog državnog tužioca Mladena Bajića pokazuje kako pravosuđa nekada zaraćenih strana mogu da udruže svoje napore u gonjenju odgovornih za ratne zločine. To je dobar primer za regionalno pomirenje.

Od velikog je značaja i to što Tužilaštvo za ratne zločine i Veće za ratne zločine održavaju neposrednu i redovnu saradnju sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju, kroz razmenu informacija, iskustava i stručnog znanja. Ohrabrujuće je da su najviši zvaničnici Tribunala, uključujući i Glavnog tužioca Karlu del Ponte, javno pohvalili sposobnost i profesionalizam Tužioca za ratne zločine Republike Srbije, njegovih zamenika, kao i sudija veća za ratne zločine.

Trebalo bi odati priznanje i Skupštini i Vladi Republike Srbije, naročito Ministarstvu pravde, zbog pripremanja i usvajanja zakona i kasnijih amandmana kojima su uspostavljeni i definisani mandati Tužioca za ratne zločine, sudskih veća i policijske jedinice. Unete su novine u sudski postupak, a pripremljen je i predlog Zakona o zaštiti svedoka. Misija OEBS je bila partner u kreiranju ovih naprednih zakonskih rešenja za sprovođenje efikasnih istraga i suđenja za ratne zločine u Srbiji u skladu sa međunarodnim standardima.

Pravosuđe je pokazalo visok stepen svesti o potrebi da suđenja za ratne zločine budu otvorena široj javnosti. Primetni su svakodnevni naponi koje čine kancelarija Tužioca za ratne zločine i Okružni sud u Beogradu u obraćanju medijima i javnosti kako bi objasnili zašto se neki događaji istražuju i zašto je neko optužen. Misija OEBS, uz finansijsku pomoć Vlade Holandije, podržala je ove aktivnosti kao i pokretanje informativne kampanje Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Pomenuta inicijativa Ministarstva da informiše javnost i ukaže na potrebu za utvrđivanjem odgovornosti za ratne zločine trebalo bi da ohrabri i druge nadležne institucije da se angažuju u sličnim aktivnostima.

Ohrabrujuće je da sve više političara u Srbiji i Crnoj Gori otvoreno i na nedvosmislen način govori o događajima iz prošlosti i odgovornosti za ratne zločine, naročito nakon godišnjice zločina u Srebrenici i objavljivanja video snimka o ubijanju civila u junu ove godine. Političari koji se suočavaju sa istinom i izlažu istinu pokazuju pravo lice liderstva i državnosti. Ako lideri srpskog naroda pokažu saosećanje i priznaju patnju drugih naroda u svom susedstvu, to može uticati na njihove lidere da pokažu isti takav gest i prema srpskom narodu.

Ne smemo da zaboravimo i značajan doprinos koji daju nevladine organizacije pod vođstvom hrabrih pojedinaca u Srbiji. Trebalo bi im čestitati i zahvaliti za često nepopularan rad koji obavljaju niz godina – pružanje pomoći žrtvama rata iz svih etničkih grupa, uključujući Srbe, objavljivanje njihovih svedočenja, činjenica i dokumenta, kao i promovisanje svesti o neophodnosti gonjenja odgovornih za ratne zločine. Oni predstavljaju novu sliku Srbije u inostranstvu, kao progresivnog društva sa značajnom građanskom snagom i potencijalom.

Positivan razvoj i progres u stvaranju uslova za održavanje suđenja za ratne zločine pokazuje da država i društvo u Srbiji imaju potencijal da istinski istraže nedavnu prošlost, kazne počinioce i prihvate utvrđene činjenice o zločinima počinjenim tokom rata. Sudjenje za zločin na poljoprivrednom dobru Ovčara kod Vukovara, hapšenje i pravno gonjenje bivših članova jedinice „Škorpioni“, nedavno podizanje optužnice za zločine počinjene u Zvorniku, i generalno povoljna reakcija javnog mnjenja na ove slučajeve, ukazuju da su pravosuđe i državne institucije sposobni i spremni da deluju. OEBS prati ove postupke kako bi ocenio da li se sprovode u skladu sa međunarodnim standardima. Međutim, proces suočavanja sa prošlošću je tek na početku. Ostaje još mnogo izazova, naročito onih koji se tiču menjanja ličnih stavova..

Rad tužilaca i sudija za ratne zločine biće i dalje testiran na slučajevima za koje se očekuje da otpočnu uskoro. Među njima su svakako i zločini koji su se počinjeni na Kosovu, a čije su žrtve zakopane u Batajnici i drugim masovnim grobnicama u Srbiji. Ovo će biti izazov za državne institucije, ali neophodno je odgovoriti na pitanja kako i zašto su ovi zločini počinjeni.

Međutim, procena uslova neophodnih za suđenje za ratne zločine pred domaćim sudovima ne podrazumeva samo ocenu rada sudstva, već ima mnogo šire značenje, koje uključuje i procenu celokupnog krivičnog sistema, rad policije, odnos političke elite, kao i stav javnosti prema ovim suđenjima.

Policija treba da u potpunosti ispunjava svoju ulogu utvrđenu zakonom i pokaže punu posvećenost i operativnost u sprovođenju istraga ratnih zločina, bez obzira na nacionalnu pripadnost ili hijerarhijski položaj počinilaca. Policija mora da deluje u skladu sa zahtevima Tužioca za ratne zločine. Od nje se očekuje da obavi veoma težak i osetljiv zadatak prikupljanja informacija i dokaza, uključujući i one koji možda ukazuju na njihove bivše ili sadašnje kolege. Ništa ne sme ostati skriveno od tužilaca i sudija, i nikome - bez obzira na položaj ili prethodne zasluge - ne sme biti dozvoljeno da opstruira istragu i sprovođenje pravde.

Vladavina prava ne može biti postignuta ukoliko se oni koji su počinili zločine protiv nedužnih civila ili ratnih zarobljenika, nalaze na slobodi, ili, još gore, ako su smatrani patriotama. Oklevanje ili opstrukcija u privođenju pred lice pravde onih koji su odgovorni za najstrašnije zločine moglo bi da bude protumačeno kao odobravanje ovakvih zlodela, što vodi upravo onome što treba da bude izbegnuto, a to je kolektivna odgovornost.

Istina o svirepostima počinjenim od strane "naših" i "u naše ime" uvek je bolna. Prolaženje kroz takav jedan proces nije tipično samo za srpsko društvo. Ne može se očekivati da dođe do oporavka bilo kog društva ukoliko ono nije spremno da se suoči sa istinom i da izvuče pouke iz prošlosti. A politička i intelektualna elita treba na tom putu da igra vodeću ulogu u pružanju činjenica i informacija građanima.

Pitanje ratnih zločina neće nestati nakon što se svi koje je optužio Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju nađu u Hagu, ili nakon što Tribunal završi sa svojim radom. Sva društva su dužna da žrtvama obezbede pravdu, kako bi pozivi na osvetu bili osujećeni. Ona moraju da saznaju istinu, kako bi novi sukobi bili sprečeni i kako bi svi ratni zločinci bili kažnjeni i žigosani, kao što se to radi sa svim ostalim kriminalcima.

Ovo nije neophodno uraditi samo zato što predstavlja uslov za ulazak u NATO i Evropsku uniju, ili za privlačenje stranih investicija. Istorija i iskustvo iz mnogih zemalja pokazuju da ukoliko sadašnja generacija ne raščisti sa negativnim nasleđem iz prošlosti, ostaje teret koji nastavlja da se nadvija nad sledećom generacijom.

Misija OEBS će nastaviti da pruža podršku kako bi Srbija mogla uspešno da se nosi sa ovim istorijskim zadatkom.